

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
oktyabr

**TOSHKENT SHAHRIDAGI TURIN
POLITEXNIKA UNIVERSITETI**

*Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiya
materiallari to'plami*

**“GLOBAL RAQAMLI INTEGRATSIYALASHUV:
2030-YILGACHA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA
TEXNOLOGIK VA INDUSTRIAL SANOATNI RIVOJLANTIRISH
ORQALI MIKRO VA MAKROIQTISODIY BARQAROR
O'SISHNI TA'MINLASH DOLZARBLIGI”**

**“GLOBAL DIGITAL INTEGRATION: THE RELEVANCE OF
ENSURING MICRO AND MACROECONOMIC SUSTAINABLE
GROWTH THROUGH TECHNOLOGICAL AND INDUSTRIAL
DEVELOPMENT IN THE TRANSITION TO A GREEN
ECONOMY BY 2030”**

**«ГЛОБАЛЬНАЯ ЦИФРОВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ:
АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО
МИКРО- И МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ЧЕРЕЗ
РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ И ИНДУСТРИАЛЬНОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ПЕРЕХОДЕ К ЗЕЛЁНОЙ
ЭКОНОМИКЕ К 2030 ГОДУ»**

7-MAXSUS SON

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr.
2025-yil, oktyabr.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ixamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ASSESSING RISKS IN BANKING ACTIVITIES TO ENHANCE THE EFFICIENCY OF FINANCIAL SERVICES	21
Saidov Jasurbek Latipbayevich	
MECHANISMS OF THE IMPACT OF STATE BUDGET REVENUES AND EXPENDITURES ON ECONOMIC GROWTH.....	24
Sheraliyev Nurbek Jumanazarovich	
O'QUVCHI VA TALABALARDA HUQUQIY MADANIYATINI TA'LIM JARAYONIDA YUKSALTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA TAMOIILLARI	27
Mansurova Zilola Akromxonovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA FINTECH INNOVATSIYALARINING RIVOJI VA ULARNING SANOAT-QURILISH SEKTORIDAGI TRANSFORMATSION TA'SIRI	30
Muzayyana Beknazarova	
TURIZM SOHASIDA RAQOBAT AFZALLIKLARINI YARATISHDA MARKETINGNING ROLI	33
Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI IJROSINI RAQAMLASHTIRISHNING FISKAL INTIZOM VA SHAFFOFLIKKA TA'SIRI	37
Tangrieva Farida Abdulkarimovna	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SUN'IY INTELLEKTNI TATBIQ ETISH ORQALI BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	41
Radjabov Bunyod Abdullilovich	
XXI-ASRDA JAHON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ASOSIY DRAYVERLARI	45
Jalolov Umidjon Xudoyberdi o'g'li, Yegamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
XALQARO RAQAMLI INTEGRATSIYA JARAYONIDA O'ZBEKISTON ISHTIROKI	48
Muyassarzoda Fayziyeva	
ФИНАНСОВЫЙ КОНТРОЛЬ КАК КЛЮЧЕВОЙ ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ И ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УЗБЕКИСТАНА	52
Турсунбоева Нилуфар Отабековна	
ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ И ИНВЕСТИЦИИ	55
Ягудин Дмитрий Рустамович	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA BARQAROR TURIZM RIVOJI: GLOBAL TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	57
Xamdullayeva Gulhoyo Ergash qizi	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INVESTITSION QARORLARNI OPTIMALLASHTIRISH	59
Rustambekov Djasur Askarovich	
KORXONA POTENSIALINING MOHIYATI VA TUZILMASIGA OID NAZARIY HAMDA ILMIY YONDASHUVLAR TAHLILI.....	61
Djalilov Sardor Sadillovovich	
XALQARO IQTISODIYOTNING GLOBAL DAROMAD TENGSIZLIKLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI: SAVDO SIYOSATLARI VA REDISTRIBYUTSIYA MEKANIZMLARINING TAQQOSLAYDIGAN TAHLILI	64
Kurolov Maksud Obidovich	
SURXONDARYO VILOYATIDA INVESTITSIYA VA YHM O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK.....	73
Zaripova Muqaddas Jumaniyozovna, Normurodov Asliddin Alijon o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT VA AVTOMATLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORI DINAMIKASIGA TA'SIRI	77
Akmalbek Najimov Umid o'g'li, Dinara Ishmanova	
ПРАКТИКА И АНАЛИЗ КРЕДИТОВАНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ	81
Шамшетьева Гульраушан	

AHOLI DAROMADLARI O'SISHI VA INFLYATSIYA DARAJASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	83
G'ayratova Zilola G'anijon qizi, Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
KORXONALARDA MAHSULOT SAVDOSIGA OID MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISHNING ZAMONAVIY INTELEKTUAL YONDASHUVLARI	86
Baydullayeva Dildora Tuylibayevna, Baydullayev Ruslan Tuylibayevich	
ELEKTRON TIJORATNING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	90
Toxirov Shodibek Jo'ra o'g'li	
RAQOBATBARDOSH ELEKTROTEXNIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUVISHDA TEXNOLOGIK MODERNIZATSIYA VA INVESTITSIYA SIYOSATINING O'RNI	93
Jalolov Abbosxon Ravshanxon	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IIY INTELLEKT ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOB VA AUDIT TIZIMLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	97
To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li	
THE IMPACT OF EXTERNAL DEBT, INVESTMENT ACTIVITY, AND CAPITAL FORMATION PROCESSES ON EXPORT VOLUME AND ECONOMIC GROWTH DYNAMICS IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES	102
Tojiqulova Sitora Sobirjon qizi	
HUMAN CAPITAL AND DIGITAL TRANSFORMATION: DRIVERS OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT	108
Hamrokulov Mirabbos Ortiqovich	
YEVROPA ITTIFOQI DAVLATLARI SOLIQ SIYOSATINI USTUVOR JIHATLARINI MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA QO'LLASH ORQALI SOLIQ TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	110
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
KAPITAL TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH KONSEPSIYASI	114
Turdibayev Abdulaziz Abduvaxidovich	
O'ZBEKISTONNING 12 YILLIK TA'LIM TIZIMIGA QAYTISH ISLOHOTI	118
Ashurov Abdulaziz Rustamovich, Olimov Anvarjon Atamirzayevich, Mahmudov Ziyoviddin Shamsiddinovich, Ishmuratov Baxodir Xusanovich	
MAMLAKATNING XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAGI MAVQEINI YAXSHILASHDA IQTISODIY MUSTAHKAMLIKNING AHAMIYATI	123
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna	
XALQARO SAVDODA MARKETING ROLI: EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	125
Qurolov Maqsud Obitovich	
BANK RISKLARINING BANK FAOLIYATIGA TA'SIRI VA ULARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	130
B.Izbosarov, N.Hakimova	
OZIY-OVQAT XAVFSIZLIGI MASALASINING JAHON IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI	132
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li	
DYUZDO SPORTIDA MALAKALI SPORTCHILARNI TAYYORLASH JARAYONIDA TAKTIK TAYYORGARLIKNING NAZARIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI	135
Tangriyev Abdullo Tovashovich	
SANOATDA QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI OSHIRISH	138
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOSHQARUVI UCHUN SUN'IIY INTELLEKTNING KENGAYTIRILGAN BASHORATLI TAHLILI	142
Esanova Shohida O'tkirovna	
PROSPECTS OF USING CREDIT CARDS IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	146
Mamatova Sevara Ilhom qizi	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI SUG'URTALASH MEKANIZMLARINI YANADA KENGAYTIRISH YO'NALISHLARI	151
Xalilova Feruza Jamolovna	

УЯЗВИМОСТИ В ПЛАТЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	155
Садыков Азиз Миршарапович	
КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	160
Жусупова Анжим Тансыкбаевна	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA OPERATSION SAMARADORLIKNI OSHIRISH: AVTOMOBILSOZLIK SEKTORI BO'YICHA ILMIY YONDASHUV	163
Allabergenov Azamat Joldasbayevich	
SUD-HUQUQ SOHASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLARNING INSON MANFAATLARIGA TA'SIRI	167
Majidov Muslimbek Maxamadjon o'g'li	
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHNING ASOSIY SHAKLLARI.....	170
Valiev Umid Gulamovich	
YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASI ASOSIDA AGRAR SEKTORNI MODERNIZATSIYA QILISH VA BARQAROR RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	173
G'afurov Zohidjon	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING RIVOJLANISHIDA INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI	177
Karimov Nodirbek	
КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ	179
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA AUTSORSING XIZMATLARINI MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI TAHLILI	182
Xamidov Anis Choriyevich	
PHYSIOLOGICAL CHANGES IN THE HEART IN ATHLETES OF DIFFERENT SPORTS	186
Yoldasheva Roila Jumaevna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MONETAR SIYOSATNING TRANSMISSIYA MEXANIZMLARI SAMARADORLIGINING EMPIRIK TAHLILI	192
Boltayeva Nilufar Shavkat qizi	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURIZM TARMOQLARINI SINERGETIK RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	197
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
АРХИТЕКТУРНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ БЕЗОПАСНЫХ И ДОСТУПНЫХ ВЕЛОДОРОЖЕК В УСЛОВИЯХ ПЛОТНОЙ ГОРОДСКОЙ ЗАСТРОЙКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	200
Абдуллаева Ситорабону Хасанжон кизи	
ЗЕЛЁНАЯ СЕРТИФИКАЦИЯ ЗДАНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	202
Н.Р. Авезова, Б.Б. Гулямов, А.А. Халиков, М.Б. Шерматова	
KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING BELARUS TAJRIBASI	207
Holov Sherali	
РАЗРАБОТКА ПРОСТРАНСТВЕННО-ИНФОРМАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ С УЧЁТОМ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ	212
Реймова Гулмира Полатовна	
FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION: OPPORTUNITIES AND RISKS	215
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDA RISKLARNI BOSHQARISHNING AHAMIYATI	219
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li, Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o'g'li	
O'ZBEKISTON MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI SIFATINI OSHIRISHNING MUHIM SHARTLARI	225
Murodbek Boltaboyev	

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEMS.....	222
Tojjeva Shakhnoza Bobomuratovna	
VIRTUAL LABORATORIYA PLATFORMALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	226
A.I. Turayeva	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI VA O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI	229
Pulatova Moxira Baxtiyorovna, Amirhamzayev Abdubosit Muhammad o'g'li	

OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLİYAVIY REJALASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI VA O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI

Pulatova Moxira Baxtiyrovna

Toshkentdagi Puchon universiteti
“Ta’lim menejmenti”
Magistratura bo'limi dotsenti

Amirhamzayev Abdubosit Muhammad o'g'li

Toshkentdagi Puchon universiteti
“Ta’lim menejmenti”
Magistratura 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu ishda oliy ta’lim muassasalarida moliyaviy rejalashtirishning mazmuni, uning samaradorligi va boshqaruvdagi roli tahlil qilinadi. Xorijiy davlatlar — Janubiy Koreya, AQSh va Yevropa universitetlarining moliyalashtirish modellari o'rganilib, ularning afzalliklarini O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida byudjetdan tashqari mablag'larni shakllantirish, grantlar, homiylik, davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlari hamda raqamli moliyaviy boshqaruvning afzalliklari tahlil etilgan. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida xorijiy tajribalarni qo'llash istiqbollari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, moliyaviy rejalashtirish, byudjet, grantlar, davlat-xususiy sheriklik, xorijiy tajriba, Koreya modeli, universitet moliyasi, innovatsion boshqaruv, ta'lim islohotlari.

Abstract. This paper analyzes the essence and effectiveness of financial planning in higher education institutions and its role in modern university governance. The study examines international practices, particularly the financial management models of South Korea, the United States, and European universities. Special attention is given to mechanisms of extrabudgetary funding, including grants, sponsorship, public-private partnerships, and digital financial management tools. The paper also highlights the potential for implementing successful foreign experiences in the higher education system of Uzbekistan and presents recommendations for improving financial stability and efficiency.

Keywords: higher education, financial planning, budgeting, grants, public-private partnership, international best practices, Korean model, university finance, innovative management, education reforms.

Аннотация. В данной работе рассматривается сущность финансового планирования в высших учебных заведениях, его роль и значение в системе управления образованием. Проанализирован зарубежный опыт финансового планирования и управления в университетах, в частности в Республике Корея, США и странах Европы. Особое внимание уделено формированию внебюджетных источников финансирования, таким как гранты, спонсорство, государственно-частное партнёрство, а также внедрению цифровых технологий в финансовое управление. На основе изученного опыта обоснованы перспективы применения зарубежных моделей финансового планирования в системе высшего образования Республики Узбекистан.

Ключевые слова: высшее образование, финансовое планирование, бюджетирование, внебюджетные средства, гранты, государственно-частное партнёрство, зарубежный опыт, модель Республики Корея, финансы университета, инновационное управление.

KIRISH

Yevropa mamlakatlarida oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning amaldagi modellarini tahlil qilish zamonaviy ta'lim tizimlarining samaradorligini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tahlil doirasida turli mamlakatlarda shakllangan moliyalashtirish mexanizmlari qiyosiy tarzda o'rganilib, ularning afzalliklari va kamchiliklari aniqlanadi. Xususan, Yevropa oliy ta'lim tizimida qo'llanilayotgan moliyalashtirish modellarini

shartli ravishda uch turga ajratish mumkin bo'lib, har bir model davlat ishtiroki darajasi, universitet avtonomiyasi hamda moliyaviy resurslarni taqsimlash mexanizmlarining o'ziga xosligi bilan ajralib turadi.

Tahlil jarayonida universitetlarning avtonomiyasi darajasi alohida e'tiborga olinadi. Ko'plab Yevropa mamlakatlarida universitetlarga moliyaviy, akademik va tashkiliy mustaqillik berilishi ularning resurslardan samarali foydalanishiga, strategik rivojlanish rejalarini mustaqil ishlab chiqishiga hamda ta'lim va ilmiy faoliyat sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Avtonomiya darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda oliy ta'lim muassasalari moliyaviy oqimlarni boshqarishda keng vakolatlarga ega bo'lib, byudjetni shakllantirish, investitsiyalarni jalb etish va xarajatlarni optimallashtirish imkoniyatlariga ega.

Yevropa mamlakatlarida oliy ta'limni moliyalashtirish tizimlari tarixiy rivojlanish yo'li, ijtimoiy siyosat ustuvorliklari hamda iqtisodiy imkoniyatlardan kelib chiqib, nihoyatda xilma-xil shakllarda tashkil etilgan. Ayrim davlatlarda oliy ta'lim jamiyat uchun universal huquq sifatida e'tirof etilib, davlat tomonidan deyarli to'liq moliyalashtiriladi. Bunday yondashuv Germaniya, Shvetsiya, Norvegiya, Daniya va Avstriya kabi mamlakatlarda keng tarqalgan bo'lib, ularda talabalardan faqat juda kam miqdordagi ma'muriy yig'imga undiriladi yoki umuman kontrakt to'lovlari mavjud emas. Ushbu model aholining barcha qatlamlari uchun oliy ta'limga teng kirish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan.

Shu bilan birga, Yevropaning ayrim mamlakatlarida oliy ta'limni moliyalashtirishda yuqori to'lovlar va rivojlangan kredit mexanizmlariga asoslangan model qo'llaniladi. Xususan, Buyuk Britaniya, Niderlandiya, Irlandiya va Italiya kabi davlatlarda kontrakt to'lovlari nisbatan yuqori bo'lib, bunda mahalliy va xalqaro talabalar uchun turli stavkalar belgilanadi. Ushbu modelning muhim jihati shundaki, davlat tomonidan kafolatlangan talaba kreditlari keng joriy etilgan bo'lib, ko'p hollarda daromadga bog'liq holda qaytariladigan kreditlar (income-contingent loans) tizimi amal qiladi. Bu yondashuv oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan birga, talabalarining moliyaviy yukini bosqichma-bosqich va adolatli taqsimlash imkonini beradi.

Yevropada keng tarqalgan yana bir yo'nalish aralash moliyalashtirish modeli hisoblanadi. Fransiya, Ispaniya va Portugaliya kabi mamlakatlarda oliy ta'lim muassasalari davlat tomonidan katta miqdorda subsidiyalanadi, biroq talabalardan o'rtacha miqdordagi kontrakt to'lovlari ham undiriladi. Ushbu modelda davlat grantlari, stipendiyalar va boshqa moliyaviy yordam mexanizmlari muhim o'rin tutadi. Ayrim mamlakatlarda hududiy yoki mintaqaviy xususiyatlardan kelib chiqib, to'lov miqdorlarida farqlar mavjud bo'lishi mumkin, bu esa moliyalashtirish tizimining moslashuvchanligini oshiradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Yevropada oliy ta'limni moliyalashtirish tizimlari uch asosiy modelga bo'linadi:

1. Nol to'lov modeli (Skandinaviya mamlakatlari, Germaniya, Avstriya). Ushbu modelda talabalar ta'lim uchun deyarli hech qanday to'lov amalga oshirmaydi, barcha asosiy xarajatlar davlat tomonidan qoplanadi. Mazkur yondashuv oliy ta'limga universal va teng kirish imkoniyatini ta'minlaydi hamda moliyaviy barqarorlikni davlat byudjeti orqali kafolatlaydi.

2. Yuqori to'lov va kreditlar modeli (Buyuk Britaniya, Niderlandiya, Irlandiya, Italiya). Bu modelda talabalar yuqori miqdordagi kontrakt to'lovlarini amalga oshiradi va davlat tomonidan kafolatlangan ta'lim kreditlaridan foydalanadi. Ko'p hollarda daromadga bog'liq holda qaytariladigan kreditlar tizimi (income-contingent loans) joriy etilgan. Ushbu model universitetlar uchun mustahkam moliyaviy bazani yaratadi, biroq talabalarga tushadigan moliyaviy yuk nisbatan yuqori bo'lishi bilan tavsiflanadi.

3. Aralash moliyalashtirish modeli (Fransiya, Ispaniya, Portugaliya). Mazkur model davlat subsidiyalari va o'rtacha miqdordagi kontrakt to'lovlarini uyg'unlashtiradi. Talabalarni qo'llab-quvvatlashda grantlar, stipendiyalar va boshqa moliyaviy yordam mexanizmlari muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuv ta'lim sifati va moliyaviy barqarorlik o'rtasida muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida PQ-4391-son qaroriga muvofiq moliyaviy mustaqillik berilgan universitetlar bosqichma-bosqich o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tayotgan sharoitda quyidagi holatlar kuzatilmoqda:

- talabalarining to'lov-kontrakt miqdori bazaviy hisoblash qiymatining uch baravarigacha oshirilishi mumkin bo'lib, bu universitetlar uchun qo'shimcha moliyaviy resurslarni shakllantirish imkonini beradi;
- moliyaviy mustaqillik oliy ta'lim muassasalariga byudjet mablag'larini mustaqil boshqarish, investitsiyalar va boshqa qo'shimcha daromad manbalarini jalb etish imkoniyatini yaratadi;
- "gibrid" moliyalashtirish modeli (davlat subsidiyalari + o'rtacha kontrakt to'lovlari + grantlar + moliyaviy yordam mexanizmlari) Yevropa tajribasiga asoslangan holda O'zbekiston universitetlari uchun eng maqbul moslashuv shakli bo'lib, ta'lim sifatini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqotda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tizimlari, moliyaviy rejalashtirish amaliyoti hamda ularning samaradorligi Yevropa mamlakatlari va O'zbekiston kontekstida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Yevropada oliy ta'limni moliyalashtirishning asosiy modellari uch turga bo'linadi: nol to'lov modeli (Skandinaviya mamlakatlari va Germaniya), yuqori to'lov va kreditlar modeli (Buyuk Britaniya,

Niderlandiya) hamda aralash (gibrid) model (Fransiya, Ispaniya, Portugaliya). Har bir model o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega bo'lib, ular moliyaviy barqarorlik, ta'lim sifati hamda talabalarning oliy ta'limga kirish imkoniyatlariga turlicha ta'sir ko'rsatadi.

Yevropa tajribasi shuni ko'rsatadiki, oliy ta'limni moliyalashtirishning samarali tizimi universitetlar avtonomiyasi, moliyaviy manbalarning diversifikatsiyasi, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi muvozanat, shuningdek, grant va kredit mexanizmlarining rivojlanganligi orqali ta'minlanadi. Mazkur yondashuv universitetlarning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlab, ularning strategik rivojlanish rejalarini izchil amalga oshirishiga imkon yaratadi.

O'zbekiston sharoitida PQ-4391-son qaroriga muvofiq moliyaviy mustaqillik berilayotgan oliy ta'lim muassasalari bosqichma-bosqich o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston uchun eng maqbul yondashuv "gibrid" moliyalashtirish modeli bo'lib, unda davlat subsidiyalari, o'rtacha miqdordagi kontrakt to'lovlari, talabalarga grantlar va moliyaviy yordam mexanizmlarining uyg'unlashuvi mavjud. Ushbu yondashuv ta'lim sifatini oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash hamda ijtimoiy tenglikni saqlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, tahlil natijalariga ko'ra quyidagi xulosalar va takliflar ilgari suriladi:

- moliyaviy mustaqillik universitetlar faoliyatini samarali rejalashtirish, qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb etish va ilmiy-pedagogik salohiyatni oshirish imkonini beradi;
- talaba to'lovlari va grantlar tizimini diversifikatsiya qilish oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy xavfsizligini kuchaytiradi hamda bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshiradi;
- O'zbekiston oliy ta'lim tizimida "gibrid" moliyalashtirish modelini izchil rivojlantirish orqali ta'lim sifati va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash imkoniyatiga ega.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida moliyaviy rejalashtirish va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishda Yevropa tajribasidan olingan usul va yondashuvlarni samarali qo'llash mumkin. Bu esa ta'lim sifatini oshirish, talabalarga keng va teng kirish imkoniyatlarini yaratish hamda universitetlarning uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Pruvot, E. B., & Estermann, T. (2022). Allocating Core Public Funding to Universities in Europe: Mechanisms and Trends. European University Association. — Ushbu hisobot Yevropa oliy ta'limi moliyaviy modelini va asosiy davlat mablag'lari taqsimlash usullarini tahlil qiladi. [Европейская ассоциация университетов](#)
2. Pranevičienė, B., Pūraitė, A., Vasiliauskienė, V., & Simanavičienė, Ž. (2017). Comparative Analysis of Financing Models of Higher Education. Proceedings of the International Scientific Conference. — Yevropa oliy ta'lim moliyalashtirish modellari taqqoslanadi, ularning afzallik va kamchiliklari ko'rib chiqiladi. [Научный журнал РГР Академии Резекне](#)
3. Lung, M. (2012). Financing Higher Education in Europe: Current Issues and Challenges. (Scientific article). — Yevropa oliy ta'limi moliyalashtirish tizimidagi dolzarb muammolar va uzoq muddatli istiqbollar tahlil qilinadi. [ScienceDirect](#)
4. Global Perspectives on Financing Higher Education (International Journal of Innovation Management and Organizational Behavior, 2023). — Dunyo bo'yicha oliy ta'lim moliyalashtirish modellari va ularning ta'lim sifati, kirish imkoniyati hamda moliyaviy barqarorlikka ta'siri o'rganiladi. [journals.kmanpub.com](#)
5. Karlibaeva, G. (2025). Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslar shakllanishi va boshqarish amaliyoti: tahlil. ResearchGate. — O'zbekiston kontekstida oliy ta'lim muassasalaridagi moliyaviy resurslar va moliyaviy rejalashtirish amaliyoti tahlil qilingan ilmiy maqola. [ResearchGate](#)
6. Zenodo.org. Higher Education Funding Models: A Comparative Analysis. Available at: <https://zenodo.org/records/16040023>
7. Eurydice – European Commission. National Reforms in Higher Education – Finland. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/finland/national-reforms-higher-education>
8. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot Jurnal. Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy rejalashtirish va boshqarish masalalari. Available at: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/6347>
9. ResearchGate. Oliy ta'lim muassasalari moliyaviy resurslari shakllanish tizimini boshqarish amaliyotining tahlili. Available at: https://www.researchgate.net/publication/380500666_OLYI_TA'LIM_MUASSASALARI_MOLIYAVIY_RESURSLARI_SHAKLLANISH_TIZIMINI_BOSHQARISH_AMALIYOTINING_TAHLILI
10. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot Jurnal. Oliy ta'lim tizimida moliyalashtirish masalalari. Available at: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/6347>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100